ודלמא בשמא דאבוה חתים. דיש לנו לתלות ולהכשיר כיון שחתם אביו מתח גט השני: **ודלמא** סימנא שוייה דהא רב צייר כו'. לע"ג דהתם בעו לאפקועי לשמייהו דליסקי מעיקרא כדאמר בגט פשוט (כ"ב קפא:) והשתולת (לעיל לו.) הכא יש להכשיר לע"ג דלא אפקע בשטר מעיקרא כיון שנמוח מתוס מתח גט הראשון: **דהא** תנן גט שכתבו עברית ועדיו יונית וכו'. אבל מגופיה דמתני' לא מייתי דקתני את שהעדים הראשונים נקראים עמו כשר ולא מפליג בין כתבו שוה לעדיו לאינו שוה לאיכא לדמויי דכתבו שוה לעדיו מייתי: [ט] **עד אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולין.** פירש בקונטרס על כל גט חתום עברי ויווני ולפירושו נראה דגרסינן עד אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה ועד אחד עברי ואחד יווני באין מתחת זה לתחת זה שניהם פסולים וכגמ' גרים וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני ועל אותן שמפרשים שמיירי שהעדים חותמים כדרכם כל חתימה בשיטה אחת הקשה בקונטרס ל"כ לא משכחת עברי חתום על השני ומתני' פלגינהו עברי ויווני לזה ועברי ויווני לזה ועוד דכגמ' פריך וליתכשר האי בעברי ויווני והאי בעברי ויווני ור"ת מפרש שיש לישב שכל חתימה מכוונת בשיטה אחת ולא גרסינן במתני' אלא עד אחד עברי ועד אחד יווני ועד אחד עברי ועד אחד יווני באין מתחת זה לתחת זה ולא גרסינן מתחת זה וכו' עד לסוף וכגמ' נמי לא גרסינן אלא ולתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני ותו לא והכי פירושו [יא] לא מיבעיא אי לא מייתינן לגונדלית דאז יש להכשיר שניהם הראשון בשני עברים והשני בשני יווניים אלא אפילו מייתינן לגונדלית ואי אפשר להכשיר שניהם קמא מיהא ליתכשר בעד אחד עברי [כדרכו] ואחד יווני [גונדלית] והוה מצי למימר דקמא מיהא ליתכשר בכולהו דכולהו קיימי עליה אלא אלא שאם הולך להכשיר הראשון אלא בעברי ויווני ומשני דתנא דידן דמייתי לגונדלית פוסל שניהם דמייתי דלמא חתמו תלתא אחד ואחד עברי הראשון אקמא ואחד יווני האחרון אשני: **חתמו** עדים **בראש הדף.** ות"ת אמאי איצטריך למתני פיפא הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה דשניהם פסולין היינו בראש הדף וי"ל דאיצטריך למיפסל גגו של עדים כנגד גגו של כתב למאי דמסקינן בגמ' דלא איירי בדמי כי עיברא דמהכא לא שמעינן אלא שרגלי חתימת עדים כנגד גג הכתב אע"פ דהא נמי שמעינן מסיפא איכא למימר דאיצטריך הך דהכא משום דהוה אתינא הך דשניהם פסולין היינו משום דכי היכי דלא קיימי אהאי לא קיימי נמי אהאי אבל הכא דאין כאן אלא גגו מ' מ"כ ודאי קיימא עליה חתימה זו וסיפא דסיפא דראשו של זה בצד סופו של זה איצטריך לאשמעינן דלא פסלי מטעם דכי היכי דלא קיימי אהאי לא קיימי אהאי ולרש"י דגרס מעיקרא סופו של זה בצד סופו של זה לא הוה צריך סיפא דסיפא אלא דבל גווני משמיענו ויש ספרים דלא גרסי לה וכגמ' נמי לא מייתי לה: **וניחוש דלמא תרי גיטי הוו.** ולעיל נמי מייתינן לגונדלית ופסיל אע"ג דלעיל תלינן להכשיר דפריך וליתכשר האי כו' התם משום דאיכא רגליס לדבר שחתם שם אביו אחת הגט השני אם כן עליו נמי חתם: הכא

לזמן דכתבה ועדים דקמא. חתך סופו של ראשון שהיה שלו מפני תגאי שהיה בו והתך ראשו של שני והשווהו לחתלתו של ראשון וכוון מחיצת סופו של ראשון מיהא אצל מיהא של שיור השני ומגרשה בשני חצאי גיטין והעדים לא על שלו חתמו: **כשיש ריוח מלמטה.** גליון תחת הראשון דודאי לא נחתך ממנו כלום דלא נכתב בו יותר: **ודלמא זמן דכתבה מיגו גזייה.** שמא הגט שלו נמלך מלגמרו ולמעלה הימנו בגדו היה גט אחר כתוב וחתוס וכשחזר ונמלך לגרשה חתך עליונו של שני וכוון מיהא אצל מיהא לגמור גט שלו: **כשיש**

כתבין כתב חיכתו וחיכתה כשר פי' חלק הגט לשני דפים לרוחב המגילה והשלים לכתוב בו כל הגט וכתב מקצתו הנשאר בדף השני השמאלי וחתמו העדים מלמטה כשר ולא אמרינן שאין העדים מעידין אלא על מה שכתוב בדף זה שחתמו תחתיו אלא על כל הגט מעידים כתבו העדים בראש הדף ואח"כ כתבו הגט תחת חתימת העדים פסול שדרך העדים לחתום למטה ומעידין על מה שכתוב למעלה ופסק מתניתין ר' מאיר הוא דאמר עדי חתימה כרתי. או שחתמו העדים מן הצד של גט אי בצד ימין או בצד שמאל או שחתמו מאחריו של גט והיה גט פשוט פסול דמקושר חותמין העדים מאחוריו על הקשרים

ודלמא בשמא דאבוה חתים. על השני ועל שניהם חתם: לייר כווריא. בחתימת ידו ולא היה כותב שמו: **חרוסא.** ענף של דקל: **מכוסא.** גם שפורסין עליו וילון של ספינה: **שכתבו.** כתב שלו: **וכי חתמא כיון דמופלג.** חתימת עדיו שני שיטין מכתבו אותן שיטין שחתמו בהן הנאין מתחת הראשון שמות אבותיהן מו לא מיתכשר דחתיא בגט פשוט[יב] הרחיק את העדים מן הכתב שני שיטין פסול: **והאמר חזקיה.** לאותו אויר בקרובים כשר דלא קפדינן אלא אאוירא ואל תמהה שהרי אויר פוסל בשלשה בסוכה סכך פסול בארבעה: **והתני זעירי.** בהך תרי גיטי דמתני' שניהם כשרין: **וחנא דידן.** דפסל אחרון קסבר דלמא גונדלית חתוס היוונים כלומר אלא כמנהגם אלא כדרך העברים חתמו: **כולהו אחד.** כולן על ראשון. כל אלא כמנהגן קרי גונדלית ולאיתי בתשובת הגאונים אדם המשתמש ביד השמאלית קורין לו במקומנו גונדלית לפי שמשנה מסדר המשתמש: **וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני גרסינן: דלמא גונדלית חתים.** בהני יווניים מייתינן דלמא גונדלית חתים חד מיניהו שמא יוני הראשון חתם כסדר העברי שחתם למעלה הימנו שמו תחילה ואח"כ שם אביו ונמצא שעל השני הוא חתוס ועברי שני רואין שעל השני חתוס ויון אחרון חתם כמנהגו ונמצא שלשה על השני ואין על הראשון אלא אחד או שמא יון ראשון כדרכו חתם ויון שני אחרון חתם גונדלית כמה שראה עבריים חותמים ונמצאו שני היוונים ועברי ראשון חתומין על הראשון ואין על גט שני אלא אחד הלכך שניהם פסולין. הכל פותרין אותה בשיטה אחרת שכל העדים חתמו כל אחד שמו ושם אביו בשיטה אחת מתחת ראשון לשני כמו שפירשתי שני עדים עבריים ושני עדים יווניים השנויים ראשונה במשנה ואי אפשר לישבה כלל ומתניתין לא דייקא הכי דא"כ לא משכחת עברי חתוס על השני ומתני' מיפלג פלגינהו עברי ויווני לזה ועברי ויווני לזה וכגמ' נמי פריך וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני ואי בעד אחד עברי

ועד אחד יווני אלמא כל כמה דלא אמרינן גונדלית חתים הוא מתימה דידהו עברי ויווני על זה ועברי ויווני על זה: **מתני' בדף השני.** אאלגו ברוחב המגילה שקורין בלשונו קולומי"ל: **מן הצד.** בגליון של ימין הגט או בגליון השמאלי: **או מאחוריו.** בגט פשוט שתקנו עדיו לחיות בתוכו: **הקיף.** מיבר זה אצל זה כמו אין מקיפין שתי חבויות (ביצה דף לב:): **שניהם פסולין.** שאין נקרית החתימה לא עם זה ולא עם זה: **סופו של זה בצד סופו של זה אם שהעדים נקראין עמו.** שגג חתימת העדים כלפיו כדרך החותמין כשר: **ראשו של זה בצד סופו של זה אם שהעדים נקרין בסופו.** שגג חתימה כלפי סופו ולא שרגלי חתימה כלפי ראשו: **וכך היו נקיי הדעת.** נוהגין שלשונן קצרה לא היו חותמין עד אצל פלוני בן פלוני: **חיכתו.** שם לוזי של משפחה כולה: **גמ' וניחוש דלמא תרי גיטי הוו.** אשייר מקצת הגט וכתבו בדף השני קאי. דלמא תרי גיטין הוו שלמים והשמאלי נכתב בגוהכה של מגילה יותר מן הימיני עד דיתרמו עדים דידיה כלומר גמרו של [ט] שני כנגד התחלתו של ראשון: **ומן דקמא.** היינו התחלתו ועדים דבתרא היינו סופו כלומר שיטות אחרונות שהעדים חתומין תחתיהן: **וגזייה** מסדר המשתמש: **וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יווני גרסינן: דלמא גונדלית חתים.** בהני יווניים מייתינן דלמא גונדלית חתים חד מיניהו שמא יוני הראשון חתם כסדר העברי שחתם למעלה הימנו שמו תחילה ואח"כ שם אביו ונמצא שעל השני הוא חתוס ועברי שני רואין שעל השני חתוס ויון אחרון חתם כמנהגו ונמצא שלשה על השני ואין על הראשון אלא אחד או שמא יון ראשון כדרכו חתם ויון שני אחרון חתם גונדלית כמה שראה עבריים חותמים ונמצאו שני היוונים ועברי ראשון חתומין על הראשון ואין על גט שני אלא אחד הלכך שניהם פסולין. הכל פותרין אותה בשיטה אחרת שכל העדים חתמו כל אחד שמו ושם אביו בשיטה אחת מתחת ראשון לשני כמו שפירשתי שני עדים עבריים ושני עדים יווניים השנויים ראשונה במשנה ואי אפשר לישבה כלל ומתניתין לא דייקא הכי דא"כ לא משכחת עברי חתוס על השני ומתני' מיפלג פלגינהו עברי ויווני לזה ועברי ויווני לזה וכגמ' נמי פריך וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יווני ואי בעד אחד עברי

ודלמא בשמא דאבוה חתים לא שביק אינש שמיה וחתים שמא דאבוה ודילמא סימנא שוייה דהא [ט]**רב צייר כוורא רבי חנינא חרותא רב חסדא סמ"ך רב הושעיא עי"ן רבה בר רב הונא צייר מכותא לא חציף אינש לשויי לשמא דאבוה סימנא וליתכשר האי בשני עדים עברים וליתכשר האי בשני עדים יונים דתנן גט שכתבו עברית ועדיו יונית ועדיו עברית כשר וכ"ת כיון** [א]**דמופלג בשני שיטין לא** [ב]**והאמר חזקיה** [ג]**מלאהו בקרובים כשר הא תני זעירי שניהן כשרין ותנא דידן דלמא** [ג]**גונדלית חתים וכולהו אחד הוא דחתימי: עד אחד עברי ועד אחד יוני: וליתכשר האי בעד אחד עברי ועד אחד יוני והאי בעד אחד עברי ועד אחד יוני דהא תנן עד אחד עברי ועד אחד יוני כשר הא תני זעירי שניהם כשרים ותנא דידן דלמא גונדלית חתים תלתא אחד וחד אחד: מתני'** [ד] **מן הצד או מאחריו בגט פשוט פסול הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין** [ה]**סופו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים נקרין עמו כשר ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים** [ו]**באמצע את שהעדים נקרין בסופו כשר** [ז]**גט** [ח]**שכתבו עברית ועדיו יוונית יוונית ועדיו עברי' עד אחד עברי ועד אחד יווני** [ט] [ח]**כתב סופר ועד כשר** [ט]**איש פלוני עד כשר בן איש פלוני עד כשר איש פלוני בן איש פלוני ולא כתב עד כשר** [ט]**וכך היו נקיי הדעת שבירושלים עושין** [ט]**כתב חניכתה וחניכתה כשר: גמ' וליחוש דלמא הני תרי גיטי הוו ואיתרמי ליה זמן דקמא ועדים דבתרא וגזייה לזמן דבתרא ועדים דקמא א"ר אבא אמר רב כשיש ריוח מלמטה ודלמא זמן דבתרא מיגו גזייה כדא"ר אבא א"ר כשיש ריוח מלמטה**

הכא

עין משפט נר מצוה

סה א מיי' פ"ח מהל' גירושין הל' יח סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל סעי' ח:

סו ב מיי' פכ"ז מהלכות מלוה הל' ד סמג עשין לד טוש"ע מ"מ סי' מה סעיף יד:

סז ג מיי' פ"ד מהל' גירושין הל' כו סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סימן קל סעיף ז:

סח ד מיי' שם הל' כב טוש"ע שם סעי' ד:

סט ה מיי' שם הל' כג:

סט ו מיי' שם טוש"ע שם סעיף ה:

ע ז מיי' שם הלכה ז טוש"ע שם סעיף יד:

עא ח (מיי' שם הל' יב) טוש"ע שם סעי' יא:

עב ט מיי' שם פ"ג הל' יג סמג שם טוש"ע אה"ע סימן קכו סעיף ח:

גליון הש"ם

מתני' שייר מקצת הגט וכתבו. עיין סוטה דף ח ע"ב תד"ה כתבה:

הגהות הב"ח

(**א**) במשנה נראה הקף או מן הצד: (**ב**) שם ועד אחד יוני כשר כתב:

תוספות רי"ד

ומקשה וליתכשר האי בשני עדים יוונים והאי בשני עדים עברים מי לא תנן גט שכתבו עברית ועדיו יונית כשר פי' גט שכתבו בלשון הקודש ועדיו היו ישראל יונים וחתמו תחתיו ב' יונים כשר והכא נמי ליתכשר גם השמאלי בשני עדים יונים ואע"ג דהתם דמכשר חתמו היונים שמם ושם אבותם תחת הגט והכא האריכו חתימתן וכתבו שמם תחת השמאלי ושם אבותם תחת הימני מה בכך העיקר הוא שמם שהרי גם העברים כתבו שמם תחת הימני ושם אבותם תחת השמאלי וכמו שהימני כשר בשני עדים עברים כך יהא גט השמאלי כשר בשני עדים יונים ומהדר הא תני זעירי שניהם כשרין ותנא דידן דילמא גונדלית חתים וכולהו אחד הוא דחתימי פי' תנא דמתני' דפסל השמאלי משום דחייש דילמא שני עדים היונים לא חתמו כמנהג היוונים אלא הייפך ממנהגם וכמנהג העברים חתמו שמקדימין לכתוב שמם ואח"כ שם אביהם וכשחתמו היוני דן בן נפתלי גד בן אשר י"ל דן וגד הם העדים ונפתלי ואשר הם האבות ונמצא שכל ד' העדים אינן חתומים אלא תחת הימני והשמאלי אין עליו עדים כלל ומשום זה הוא פסול. עד א' עברי וכו' שניהן פסולין פי' א' עברי וא' יוני נמשכת חתימתן מתחת הימני לשמאל דהיינו שמם תחת הימני ושם אבותם תחת השמאלי ועוד ב' אחרים נמשכת חתימתן מתחת השמאלי לתחת הימני א' עברי וא' יוני שחתם בשטר ראשונה ראובן בן יעקב וכתב ראובן תחת הימני בן יעקב תחת השמאלי וכן נפתלי בן דן שהיה יוני והוא חתום דן בן נפתלי שמקדים שם אביו לשמו נכתב בשיטה שניה דן בן תחת השמאלית ובשיטה שלישית תחת הימני שנמצא עכשיו שמו תחת הימני ושם אביו תחת השמאלית ובשיטה הרביעית תחתם יוסף בן שמעון שהוא עד עברי וכתב יוסף בסוף השיטה תחת גט השמאלית וכן שמעון כתב בסוף שטה החמישית תחת גט הימני (ואשר תחת השמאלית שנמצא שמו ושם אביו תחת הימני) ואשר בן גד יוני שהוא חתום גד בן אשר כתב בשיטה הששית גד בן תחת הימני ואשר תחת השמאלית שנמצא שמו תחת השמאלית ושם אביו תחת הימני ופוסל התנא את הדף הימני ולא הספיק לכתוב בו כל הגט וכתב מקצתו הנשאר בדף השני השמאלי וחתמו העדים מלמטה כשר ולא אמרינן שאין העדים מעידין אלא על מה שכתוב בדף זה שחתמו תחתיו אלא על כל הגט מעידים כתבו העדים בראש הדף ואח"כ כתבו הגט תחת חתימת העדים פסול שדרך העדים לחתום למטה ומעידין על מה שכתוב למעלה ופסק מתניתין ר' מאיר הוא דאמר עדי חתימה כרתי. או שחתמו העדים מן הצד של גט אי בצד ימין או בצד שמאל או שחתמו מאחריו של גט והיה גט פשוט פסול דמקושר חותמין העדים מאחוריו על הקשרים

תוספות רי"ד (המשך)

שתיהן. ומקשה וליתכשר האי בעד א' עברי ועד א' יוני והאי בעד א' עברי ועד א' יוני דתנן עד א' עברי ועד א' יוני כשר. ומהדר הא תני זעירי שניהן כשרים ותנא דידן דילמא גונדלית חתם חד מיניהו ולא ידעי הי ניהו והוו להו להו תלת אחד וחד אחד הילכך שניהן פסולין פי' החם דמכשיר עד א' יוני משום שהחתם בין שמו בין שם אביו תחת הגט אבל הכא שנמשכת חתימתן מגט זה לגט זה י"ל שמא א' מהן חתם גונדלית פי' הפך ושינוי מנהגם והחתם כמנהג העברים והילכך היוני הראשון שחתם דן בן נפתלי שמא כמנהג העברים החתם שקידם שם העד לשם אביו ודן הוא העד ועל השני הוא חתום ולא על הראשון ואין בראשון אלא עד א' והוא ראובן בן יעקב והשני שהוא השמאל מעיד דן בן נפתלי ויוסף בן שמעון גד בן אשר שהוא יוני שחתם כמנהגו. אי נמי יש לומר דן בן נפתלי שהוא יוני הראשון חתם כמנהגו ויש על הגט הימני אחד עברי ואחד יוני וגם היווני השני דהיינו גד בן אשר יש לומר כי חתם גונדלית חתם והקדים שמו לשם אביו ועל הימני מעיד ואין לשמאלי כ"א עד אחד עברי בלבד משום הכי שניהן פסולין. גונדלית נקראת יד השמאלית ומשום זה כל המשנה מנהגו יקרא גונדלית כאדם שמשנה מנהגו ועושה מלאכתו בידו השמאלית: **מתני'** שייר מקצת הגט וכתבו בדף השני והעדים מלמטה כשר כתבו העדים בראש הדף מן הצד או מאחוריו בגט פשוט פסול הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין דאשו של זה בצד סופו של זה והעדים נקראים בסופו כשר. גט שכתבו עברית ועדיו יונית יונית ועדיו עברית עד א' עברי ועד א' יוני עד א' יוני ועד א' עברי כשר כתב סופר ועד כשר איש פלוני עד כשר בן איש פלוני עד כשר איש פלוני בן פלוני ולא כתב עד כשר וכך היו נקיי הדעת שבירושלים

לעזי רש"י

קולומי"ל. עמודה, טור.

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

מסורת הש"ס

א) ב"ב קסא: לעיל לו., ב) ב"ב קסב:, ג) [ע' בערוך ערך גגלל אחרי בפירוש הזה], ד) פי' לו מן הצד, ה) גי' ירושלמי וריש"ף מלמעה, ו) לעיל יט:, ז) לעיל סו: עא: פו:, ח) ב"ב קסא., ט) [ע' תוס' לקמן פח. ד"ה וכך וע"ע תוס' לעיל לד: ד"ה והוא], י) [ב"ב דף קסב.], כ) פי' דהיינו שוה אחרוה, ל) שיין לעיל במשנה, מ) עיין רש"א.

כשיש ריוח מלמעלה. דולמי לא נכתב בו יותר: **ודלמא אימלוכי אימליך.** מתחילה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגומרו ומגלא הראשון בטל. מ"נ ה"ל נכתב ביום ונחתם לאחר זמן דהוא יש ריוח מלמטה נראין כן הדברים: **הרי אם מלמטה ומותרת מלמעלה.** דבתוך כדי גמר דבור ליכא למימר דמימליך אלא גומר עד לכל אדם ומגלך: **ודלמא הכי אימרמי.** שבתוך כדי גמר דבור חזר בו: **רב אשי אמר.** כולהו קשיימא בהכי מיתרלן כגון דידעינא ביה מתחתא דמגילתא שייכר ביה מתיחת הקלף סביב סביב כל הגוו שלא היה בו קלף אלא זה לא למעלה ולא למטה שייכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער הגלבים שדרך עושי קלפים שקושרים אבנים סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בשמון וכשאין ריוח מלמטה עסקינן דליכא למיפרך אימלוכי אימליך: **בשגגו.** של מתיחה כלפי כתב הגוו דהאי ודאי על גבו זה מתח ומתני' בשרגלי המתיחה כלפי כתב הגוו דליכא למימר שמא למעלה מלותה מתיחה היה כתוב שטר ועליו חתמו העדים: **ליחזי הי מינייהו.** גגו כלפי כתב ואיתכשר דולמי עליו חתמו דקס"ד שהעדים חותמין ברוחב הקלף כסדר כתב הגיטין: **דרמו להו כי עיברא.** העדים מוטלין בין שני הגיטין כבריח רחבי שיטות של מתיחה מחברין הגיטין כבריח הדלת שנמשכת באויר הפתח כך הן נמשכין בין אויר שני הגיטין: **אלא רב.** כי מתיח מן הצד לא בגיטין ולא בשטרות אלא בדיסקי בשהיה מזומן ונשים לדין לפניו והסופר כותב להם איגרת הזמנה בשמו והוא חותם פעמים מן הצד ואין הקפדה בכך: **חתם סופר.** עם עד אחד: **שנינו.** במשנתנו דכשר דהוה להו ג' עדים. ותשמועי' מתני' דלא חיישינן למימר הבעל לא זיה שיחתום הסופר אלא אמר עשה ולא שמענו בקלו: דניאל ט יד

6. וְאַת כָּל אַנְשֵׁי הַחֵיל שִׁבְעָת אֲלָפִים וְהַחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וְיָבִיאוּם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה:

מלכים ב כד טז

גליון הש"ס

תוס' ד"ה ודלמא כו' דלר"נ **דאמר** חוזר. לעיל דף לב ע"ב:

מוסף רש"י

חתם סופר שנינו. אפי' כתב סופר דקתני, חתם הוא, שאם חתם הסופר בעד ועד אחר עמו כשר (לעיל סו:) לא חיישא דמתכשר גט בחתימת עד אחד וכתב יד סופר שני, אלא הכי קאמר חתם הסופר בגגו עד ועד שני עמו כשר (לעיל עא:). **בא הושע וביטלן.** לפי שגגו שגגי' הוהב כשר בשתי גליון, בגגות ראשונה ויך את עיון ואת דן וגו' (מ"א טו כ) הגלה עגל שבדן, וכשייה כשגגו לאוכן וגד נעל עגל שבבית אל, גם אותו לאשור יובל, ולפי שבעגלו פרוקמאות וכם ממנעו מלעגלו לרגל, לפיכך נחתם גזר דיגס לגגות בימיו, שעד עכשיו עלו הקלקלה במלכיהם ועתה לא היה בחי לגלות חד שאחר הושע בן נאחי (שם) כי עתה הזנית אפרים עטמא ישראל עתה גגלית רעתכם (רש"י מ"ב יז ב) הושע בן אלה רשע היה דכתיב ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל, והיינו דקאמר רק, שבעגל את הפרוסדאות ואמר לאחם שיהיו יעלו (תענית לא.) כדתניא בסדר עולם כשראה הושע בן אלה שגגו עגלי הוהב עמד והעביר פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, שבכל מלכי ישראל הוא אומר וילך בדרך ירבעם בן נבט וכתבתאמו אשר החטיא את ישראל, אבל בהושע כתיב רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו (רש"ש ב"ב קכ:). **שהגלה גלות צדקיהו.** שהקדים ומיהר גלות צדקיהו שהיא כאחרונה בעוד שגלות ירבעם קיימת, שעדיין לא מתו אותן שגלו לגבל עם ירבעם, שהיו חכמים בתורה ומלמדה לבני גולה האחרונה (סנהדרין לח.). **שבשעה שפותחין.** בתורה, נעשו **הכל כחרשין.** קרי ביה המרש (שם). **כיון שסוגרין.** דבר הלכה הנעלמת מהן, אין לה פותחין אחרים (שם). המשך מוסף רש"י

נמצא בסוף המסכת

הכא נמי כשיש ריוח מלמעלה. מיכן יש להכשיר גיטין ושטרות שאין בהן ריוח כלל לא למעלה ולא למטה וכן משמע כולה שמעתין דריש גט פשוט (כ"ב דף קסב.) ואמר ה"ר אלחנן דאפ"ה לא חיישינן שמא יתחתן בעל השטר תן השיטין של מעלה לפי שהזמן וכל זכות בעל השטר הוא למעלה ולא יתחתן זכותו: **ודלמא אימלוכי אימליך.** פי' בקונטרס שבטלו ושוב אינו יכול לחזור לגרש בו ואין נראה דלר"נ דאמר לחזור ומגרש בו מאי איכא למימר ומיהו אמר ה"ר עזרא הנגיח דלעיל שגמר הגט אינו יכול לבטלו אבל כשלא נכתב כולו מודה ר"נ דאינו חוזר ומגרש בו ועוד פי' דה"ל כמו נכתב ביום ונחתם בלילה ואין נראה כי העדים ודאי יזהרו שלא יחתמו על שטר מוקדם ואור"י דנראה לפרש ודלמא אימלוכי כו' דשמא התחיל לכתוב הגט לשם איש אחר ונמלך ושיימו לשם זה וכגון ששמותיהן שוין וכו' אלעזר דלא בעי מוכיח מתוכו ג"כ אפי' כר"מ ואימליך קודם שם האיש והאשה:

כולי האי לא חיישי'. היינו דוקא לאמליך בין הרי את לאותרת לא חיישי' אבל מ"מ בעינן שיהא ריוח למעלה ולמטה דאי לאו הכי חיישינן דלמא גייז ליה ואיתרמי דהוי הרי את מלמטה ומותרת למעלה:

אמר רבי ירמיה חתם סופר שנינו. משמע דהלכה כר' ירמיה מדמיימי מרבי ירמיה אהא עובדא דהכי קי"ל חתם סופר ועד כשר בשאר שטרות וכתב סופר ועד פסול אפילו בסופר מובהק ודלא כשמואל דהכשיר כתב סופר מובהק ועד ולכתחילה אפילו בגיטין ומ"מ אין להכשיר חתם סופר ועד בגיטין מכח רבי ירמיה דהא לכל אמוראי בסוף פ' התקבל (לעיל סו:) דמכשרי בשאר אמרו יש לפסול חתם סופר ועד משום דנפיק מיניה חורבה כדאמר התם: **וכך** היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין. שלא היו כותבין אלא אים פלוני בן פלוני ור"ח וכן ר"ת גרסי חייכתו וחייכתה כשר וכן היו נקרי הדעת שבירושלים כותבין פירוש שלא היו כותבין אלא חייכתה וחייכת אבות דבגמרא לא איירי בחייכת האיש כדהכא אלא חייכה שהמשפחה נקראת על שמה:

[מאי קראה. כי תוליד חד דור בנים תרי דור ובני תרי דור בנים תרי דור הרי ז']. גליון מוס': שמע

אע"פ שאותו הגדול שנתייחס עליו הוא רחוק ממנו עשרה דורות כשר הוא ור' שמעון בן אלעזר סבר עד שלשה דורות כשר מכאן ואילך הוה ליה שינה שמו ושמה ופסול. כמאן אזלא הא דא"ר חנינא חייכת אבות בגיטין עד שלשה דורות כמאן כר' שמעון בן אלעזר: אמר רב הונא מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם בארץ פי' אלמא עד שלשה דורות מחיישנים ומשתכחים הראשונים:

עין משפט נר מצוה

עג א מיי' פ"ד מה' גירושין הל' כד סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קל סעיף ז:

עד ב מיי' פ"ט שם הל' מ סמג שם טוש"ע שם סעיף יח:

תוספות רי"ד

אבל גט פשוט צריך שיהו עדיו מתוכו: הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה שסמך שני ראשי הגט זה אצל זה שהתחיל לכתוב גט א' מאמצע המגילה ועד סופה ועוד כתב גט אחר באמצע המגילה ועד סופה השני והעדים חתמו בין שני הראשים שניהם פסולין שאין החתימה עולה לאחד מהם. ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים מלמטה את שהעדים נקראין בסופו דהיינו התחתון כשר אבל העליון פסול ולא חימא עדים אתרוייהו מסהדי: כתב הסופר ועד כשר. א"ר ירמיה חתם סופר שנינו. פי' חתם סופר עם עד אחד שנינו דכשר. ואשמעינן מתני' דלא חיישינן שמא הבעל לא צוה שיחתום הסופר אלא אמר לשנים אמרו לסופר פלוני ויכתוב ולפלוני ופלוני ויחתומו וחשו הגך שלוחין לכיסופא דספרא וחתמוהו להא לא חיישינן כדאוקימנא בס' מי שאחזו דהא מני ר' יוסי היא דאמר מילי לא מימסרן לשליח והבעל בעצמו צריך לומר לסופר לכתוב ולעדים לחתום ולא שישלח להם ע"י שליח הלכך ליכא למיחש להכי: ההוא כתובת חתנים דאתאי לקמיה דר' אבהו דהוה ידע ליה לטופסא דשטרא ולחתימת ידא דחד שהדא. פי' היתה האשה צריכה לקיים חתימות הכתובה והיו מכירים העדים כתיבת טופס השטר שהוא של סופר פלוני וגם חתימת עד אחד. סבר לאכשורה כדתנן כתב הסופר ועד כשר. אלמא כתיבת הסופר כחתימת עד אחד דמיא. א"ל ר' ירמיה חתם סופר שנינו אבל כתיבת השטר לא מהניא מידי. איש פלוני עד כשר. אע"פ שלא כתב פלוני בן פלוני או אם כתב בן איש פלוני עד כשר אע"פ שלא הזכיר שמו או שכתב פלוני בן פלוני ולא כתב עד כשר וכן היו נקרי הדעת שבירושלם כותבין בלשון קצרה ולא היו כותבין עד: כתב חייכתו וחייכתה כשר פי' כגון שכתב אנא ראובן בר פלוני סטרית יתיכי רחל בת פלונית ואותו פלוני אינו לא אביו ולא אביה אלא אחד גדול ממשפחתו שהיו מתיחסין עליו כגון אברהם בן עזרא משה בן עזרא שלא היה שם אביהם עזרא אלא כך היו מתיחסין כולן על שם עזרא גם זה כתב בן פלוני ואותו פלוני לא היה אביו אלא זקן וקנו או יותר רחוק ונתייחס עליו כשר הוא והאי בן לאו דוקא. ולא אמרי' כיון שלא היה שם אביו כך ולא שם אביה כך הוה ליה שינה שמו ושמה והגט פסול. אלא אמרינן דרך בני אדם להתייחס על שם גדול משפחתם ואע"פ שאינו אביו מתייחס על שמו. ת"ר חייכת אבות בגיטין עד עשרה דורות ר' שמעון בן אלעזר אומר עד שלשה דורות כשר מכאן ואילך פסול. פי' ת"ק סבר

כשיש ריוח מלמעלה ודלמא אימלוכי אימליך וכתב דכתב הרי את מלמטה ומותרת מלמעלה ודלמא איתרמי ליה כולי האי לא חיישינן רב אשי אמר אדידיעה ביה מתחתא דמגילתא: חתמו עדים בראש הדף [וכו']: איני והא רב חתים מן הצד התם בשגגו כלפי כתב אלא הא דקתני הקיף ראשו של זה בצד ראשו של זה והעדים באמצע שניהם פסולין וליחזי הי מינייהו כלפי כתב וליתכשר התם דרמי ליה כעיברא אי הכי סיפא דקתני ראשו של זה בצד סופו של זה והעדים באמצע את שהעדים ניקרין בסופו כשר ואי דרמי כעיברא לאו בהדי האי מיקרי ולאו בהדי האי מיקרי אלא רב בדיסקי הוה חתים: גט שכתבו עברית וכו' כתב סופר ועד כשר: ו)א"ר ירמיה [2]חתם סופר שנינו א"ר חסדא הא מני ר' יוסי היא דהיא כתובת חתנים דאתיא לקמיה דר' אבהו דהוו ידעי ליה לטופסא ולחתימת ידא דחד סהדא סבר לאכשורה א"ל ר' ירמיה חתם סופר שנינו: כתב חייכתו וחייכתה כשר: ת"ר חייכת אבות בגיטין עד י' דורות רבי שמעון בן אלעזר אומר ג' דורות כשר מכאן ואילך פסול כמאן אזלא הא דא"ר חנינא כתב חייכת אבות בגיטין עד ג' דורות כמאן כר"ש ב"א אמר רב הונא מאי קראה [1]כי תוליד בנים ובני בנים ונושנתם א"ר יהושע בן לוי לא חרבה ארץ ישראל עד שעבדו בה ז' בתי דינים ע"ז ואלו הן ירבעם בן נבט ובעשא בן אחיה ואחאב בן עמרי ויהוא בן נמשי ופקח בן רמליהו ומנחם בן גדי והושע בן אלה שנאמר [2]אומללה יולדת שבעה נפחה נפשה באה שמשה בעוד יומם בושה וחפרה אמר רב אמי [3]מאי קראה כי תוליד בנים ובני בנים א"ל רב כהנא ורב אסי לרב כתיב ביה בהושע בן אלה [3]ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל וכתיב [4]עליו עלה שלמנאסר וגו' אמר להו [5]אותן [7]פרדסיאות שהושיב ירבעם על הדרכים כדי שלא יעלו ישראל לרגל בא הושע וביטלן ואעפ"כ לא עלו ישראל לרגל אמר הקב"ה אותן שנים שלא עלו ישראל לרגל ילכו בשבי [8]אמר רב חסדא אמר מר עוקבא ואמרי לה אמר רב חסדא [אמר רבי ירמיה] דרש מרימר מאי דכתיב [5]וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו כי צדיק ה' אלהינו משום דצדיק ה' אלהינו וישקוד ה' על הרעה ויביאה עלינו אלא צדקה עשה הקדוש ברוך הוא עם ישראל שהגלה גלות צדקיהו ועדיין גלות יכניה קיימת דכתיב ביה בגלות יכניה [6]החרש והמסגר אלף חרש שבשעה שפותחין נעשו הכל כחרשין מסגר כיון שסוגרין שוב אינן פותחין וכמה אלף עולא אמר שהקדים שתי שנים [1]לונושנתם: אמר

אביו של אחאב על שם בית דינו של אחאב נקרא ומפני שאחאב הרשיע לעשות יותר נקרא הקלקול על שמו. בימי הושע בן אלה גלו עשרת השבטים ומהכיא שעמה קרי לה חורבן דהיינו אומללה יולדת השבעה שילדה שבע משפחות לע"ז: **עליו עלה.** מפני שלא הרשיע כאחר המלכים בא הפורענות בימיו בתמיה: **פרדסיאות.** שומרים: **אותן שנים שלא עלו.** הואיל שאין מוחה בידם והן לא עלו יגלו וילכו בשבי: **וישקוד.** וימהר כמו כי שוקד אני על דברי מתרגמינן מוחי אגא (ירמיה א): **גלות דקיהו.** חרבות ירושלים שגלו כולם: **גלות יכניה.** הוא יהויכין קדמה לגלות דקיהו אחת עשרה שנה חו היא לדקה שמיהר והחריב ביתו כדי להגלות של דקיה לבבל בעוד שחכמי גלות יכניה קיימין שילמדו תורה לאלו הגולים אחריהם לפי שרוב חכמי התורה גלו עם יכניה דכתיב בהו החרש והמסגר אלף: **כיון שסוגרין.** הלכה שהם סגורים בה שאינם יודעים להשיב לשואליהם שוב אין לה פותחין אחרים: **עולא אמר.** היינו לדקה שמיהר להביא הרעה לסוף מ' מאות וחמשים דהיינו ג' שנים קודם ונושנתם דהוא בגימטריא מ' מאות וחמשים ושתים ואם שהו על ונושנתם היה מתקיים בהן כי אבד תאבדון ס"מ

ב"ב קכ:). **שהגלה גלות צדקיהו.** שהקדים ומיהר גלות דקיהו שהיא כאחרונה בעוד שגלות יכניה קיימת, שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יכניה, שהיו חכמים בתורה ולמדוה לבני גולה האחרונה (סנהדרין לח.). **שבשעה שפותחין.** בתורה, נעשו **הכל כחרשין.** קרי ביה המרש (שם). **כיון שסוגרין.** דבר הלכה הנעלמת מהן, אין לה פותחין אחרים (שם). המשך מוסף רש"י

תורה אור השלם

1. כִּי תוֹלִיד בָּנִים וּבְנֵי בָנִים וְנוֹשַׁנְתֶּם בָּאָרֶץ וְהִשְׁחַתֶּם וַעֲשִׂיתֶם פֶּסֶל תְּמוּנַת כֹּל וַעֲשִׂיתֶם הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ אֱלֹהֶיךָ לְהַכְעִיסוֹ:

דברים ד כה

2. אֻמְלָלָה יֹלֶדֶת הַשִּׁבְעָה נָפְחָה נַפְשָׁהּ בָּא שִׁמְשָׁהּ בְּעוֹד יוֹמָם בּוֹשָׁה וְחָפְרָה וּשְׁאֵרִיתָם לַחֶרֶב אֶתֵּן לִפְנֵי אֹיְבֵיהֶם נְאֻם יְיָ:

ירמיהו טו ט

3. וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְיָ רַק לֹא כְּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו:

מלכים ב יז ב

4. עָלָיו עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיְהִי לוֹ הוֹשֵׁעַ עֶבֶד וַיָּשֶׁב לוֹ מִנְחָה:

מלכים ב יז ג

5. וַיִּשְׁקֹד יְיָ עַל הָרָעָה וַיְבִיאֵהוּ עָלֵינוּ כִּי צַדִּיק יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַל כָּל מַעֲשָׂיו אֲשֶׁר עָשָׂה וְלֹא שָׁמַעְנוּ בְּקֹלוֹ:

דניאל ט יד

6. וְאַת כָּל אַנְשֵׁי הַחֵיל שִׁבְעָת אֲלָפִים וְהַחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וְיָבִיאוּם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה:

מלכים ב כד טז

מסורת הש"ס

1) [לעיל סו: עא:], 2) [ע' רש"ל וח"מ] ודע שבינקוט לאיתי בנים תרין ובני בנים תרין ונושנתם והשחתם ועשיתם הרי כאן שבעה], 3) [תענית ל: ב"ב קכא:], 4) [ני' הערוך פרוזדאות וע' תענית כח. והוסיב פרוזדאות כו'], 5) סנהדרין לח., 6) [לעיל סו:], 7) [וכן המלך. רש"ל], 8) [דברים ד], 9) [שיך למשנה דלעיל פז:],

עין יעקב

כשיש ריוח מלמעלה. דולמי לא נכתב בו יותר: **ודלמא אימלוכי אימליך.** מתחילה שלא לגרשה והדר אימליך לאחר זמן לחזור ולגומרו ומגלא הראשון בטל. מ"נ ה"ל נכתב ביום ונחתם לאחר זמן דהוא יש ריוח מלמטה נראין כן הדברים: **הרי אם מלמטה ומותרת מלמעלה.** דבתוך כדי גמר דבור ליכא למימר דמימליך אלא גומר עד לכל אדם ומגלך: **ודלמא הכי אימרמי.** שבתוך כדי גמר דבור חזר בו: **רב אשי אמר.** כולהו קשיימא בהכי מיתרלן כגון דידעינא ביה מתחתא דמגילתא שייכר ביה מתיחת הקלף סביב סביב כל הגוו שלא היה בו קלף אלא זה לא למעלה ולא למטה שייכר סביבות הקלף שחור ועב שלא נגע שם תער הגלבים שדרך עושי קלפים שקושרים אבנים סביב למתוח הקלף ומתחילין לתקנו בשמון וכשאין ריוח מלמטה עסקינן דליכא למיפרך אימלוכי אימליך: **בשגגו.** של מתיחה כלפי כתב הגוו דהאי ודאי על גבו זה מתח ומתני' בשרגלי המתיחה כלפי כתב הגוו דליכא למימר שמא למעלה מלותה מתיחה היה כתוב שטר ועליו חתמו העדים: **ליחזי הי מינייהו.** גגו כלפי כתב ואיתכשר דולמי עליו חתמו דקס"ד שהעדים חותמין ברוחב הקלף כסדר כתב הגיטין: **דרמו להו כי עיברא.** העדים מוטלין בין שני הגיטין כבריח רחבי שיטות של מתיחה מחברין הגיטין כבריח הדלת שנמשכת באויר הפתח כך הן נמשכין בין אויר שני הגיטין: **אלא רב.** כי מתיח מן הצד לא בגיטין ולא בשטרות אלא בדיסקי בשהיה מזומן ונשים לדין לפניו והסופר כותב להם איגרת הזמנה בשמו והוא חותם פעמים מן הצד ואין הקפדה בכך: **חתם סופר.** עם עד אחד: **שנינו.** במשנתנו דכשר דהוה להו ג' עדים. ותשמועי' מתני' דלא חיישינן למימר הבעל לא זיה שיחתום הסופר אלא אמר עשה ולא שמענו בקלו: דניאל ט יד

6. וְאַת כָּל אַנְשֵׁי הַחֵיל שִׁבְעָת אֲלָפִים וְהַחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וְיָבִיאוּם מֶלֶךְ בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה:

מלכים ב כד טז

מוסף רש"י

חתם סופר שנינו. אפי' כתב סופר דקתני, חתם הוא, שאם חתם הסופר בעד ועד אחר עמו כשר (לעיל סו:) לא חיישא דמתכשר גט בחתימת עד אחד וכתב יד סופר שני, אלא הכי קאמר חתם הסופר בגגו עד ועד שני עמו כשר (לעיל עא:). **בא הושע וביטלן.** לפי שגגו שגגי' הוהב כשר בשתי גליון, בגגות ראשונה ויך את עיון ואת דן וגו' (מ"א טו כ) הגלה עגל שבדן, וכשייה כשגגו לאוכן וגד נעל עגל שבבית אל, גם אותו לאשור יובל, ולפי שבעגלו פרוקמאות וכם ממנעו מלעגלו לרגל, לפיכך נחתם גזר דיגס לגגות בימיו, שעד עכשיו עלו הקלקלה במלכיהם ועתה לא היה בחי לגלות חד שאחר הושע בן נאחי (שם) כי עתה הזנית אפרים עטמא ישראל עתה גגלית רעתכם (רש"י מ"ב יז ב) הושע בן אלה רשע היה דכתיב ויעש הרע בעיני ה' רק לא כמלכי ישראל, והיינו דקאמר רק, שבעגל את הפרוסדאות ואמר לאחם שיהיו יעלו (תענית לא.) כדתניא בסדר עולם כשראה הושע בן אלה שגגו עגלי הוהב עמד והעביר פרדסאות שהושיב ירבעם בן נבט שלא יעלו ישראל לרגל, שבכל מלכי ישראל הוא אומר וילך בדרך ירבעם בן נבט וכתבתאמו אשר החטיא את ישראל, אבל בהושע כתיב רק לא כמלכי ישראל אשר היו לפניו (רש"ש ב"ב קכ:). **שהגלה גלות צדקיהו.** שהקדים ומיהר גלות דקיהו שהיא כאחרונה בעוד שגלות יכניה קיימת, שעדיין לא מתו אותן שגלו לבבל עם יכניה, שהיו חכמים בתורה ולמדוה לבני גולה האחרונה (סנהדרין לח.). **שבשעה שפותחין.** בתורה, נעשו **הכל כחרשין.** קרי ביה המרש (שם). **כיון שסוגרין.** דבר הלכה הנעלמת מהן, אין לה פותחין אחרים (שם). המשך מוסף רש"י

נמצא בסוף המסכת

שמע מינה מהרה דמרי עלמא תמני מאה וחמשין ותרתי. ול"ת נהי דמשנכנסו לתרן עד שיצאו יש כל כך מ"מ מאז לא עבדו ע"ז ועוד הקשה ה"ר אלחנן ולמא תאבדו מהר אחר ונושנתם קאמר ואור"י דמתחילה מיד היו עובדי עבודת כוכבים שפקלו של מיכה היה עמהם: **ובעובדי** כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך. אין לפרש דאפי' בענין זה רוצה לומר דבעובדי כוכבים פסול משום לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים אע"פ דהעובדי כוכבים מעשין על פי ישראל דאין זה לפני עובדי כוכבים כיון דדייני ישראל מצוים לחובטו דאמו מומחין עצמן יחבטו אותו ולא יכלו לגזות להדיוט לחובטו אלא כמו שפר"ת והעובדי כוכבים חובטין אותו אלא כשר בזה הענין וכן פירש רב יהודאי גאון בהלכות גדולות דבעובדי כוכבים כשר בזה הענין וכן איתא בירושלמי דמכילתין אמר רב ישראל מ)שעושה כמעשה עובד כוכבים פסול (אפי') בואמר אייני זן ואיני מפרנס תני ר' חייא עובדי כוכבים שעושין כמעשה ישראל כשר אפי' בואמר אייני זן ואיני מפרנס ואחא דנקט אפי' [בואמר] דלא מתכשר בעובדי כוכבים אלא ע"פ ישראל אע"ג דהוי כדין אמר ר' אמי מתני' אמרה כן ובעובדי כוכבי' חובטין אותו ואומרי' לו עשה מה שישראל אומר לך ולא מה שאנו אומרים לך מ):

אלא דרב משרשי' ברותא היא.

בת"ה (נ"ג מת. ד"ה דבר) מפורש אמאי מייתי לה הש"ס התם כיון דבדותא היא: **לפניהם** ולא לפני הדיוטות. פי' בקונטרס דקאי אשמעיס זקנים דעלו עם משה אע"פ שכתונין בסוף פ' דואלה המשפטים ור"י אומר דאתאלהים טובא דכתיבי בפרשה קאי וכן משמע בהמוכל (נ"ק פד:) דמאלהים נפקא לן מומחין דאמר מ"ש זקני אדם בגדם וזקני אדם בשור דאלהים בענין ואיכא ואילטריך קרא דלפניהם (כ) לענין עיטוי בענין מומחין מ): **ולא** לפני הדיוטות. תימה דמשמע דאיירי קרא בכשרים לדון ואילו בפ"ק דקדושין (דף לה.) ובנ"ק (ד' טו.) דרשינן מינה דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל דיני שבתורה ואשה פטולה לדון דתנן בפ' בא סימן (נדה מט:) כל הכשר לדון כשר להעיד ואשה פסולה להעיד כדמוכח בהמוכל (נ"ק פח.) ובפרק שבועת העדות (דף ג.) וי"ל דכלל דפרק בא סימן באיש איירי כלומר כל איש הכשר לדון כשר להעיד ומדבורה דכתיב בה (שופטים ד) והיא שופטה את ישראל אין ישראל אין ראיה דאשה כשרה לדון דשמא לא היתה דנה אלא היתה מלמדת להם הדינים מ"מ שמא קיבלו אותה עליהם משום שכינה מיהו בירושלמי דיומא (פ"ו) יש מעתה דאין אשה מעידה אינה דנה ואומר ר"י דקרא משמע ליה דאיירי בכל ענין בין בדיינין בין בנדונין מ):

אי הכי גזלות וחבלות נמי. ול"ת והא מלינו בכמה מקומות שהיו דנין גזלות וחבלות הכא רעיא בפ"ק דבבא מציעא (דף ה.) והכא גבראה דגזל פדנא דתורי דחברי' (נ"ק דף לו:) ובכמה מקומות וי"ל דהיו דומקין אותו ע"י דקבעיה ליה זימנא לא"י ועוד אור"י דגזלות ע"י חבלות קאמר דאין דנין בנבל שחבל בחברו וגזל לו מ): **במילתא** דשכיחא כו'. כמו בהודאות והלוואות ומה שאנו מקבלים גרים אע"ג דגר גריך ג' מומחין דאמרי' בהחולץ (יבמות מו:) משפט כתוב ביה אור"י דעבדינן שליחותייהו דחשיב כשכיחא ובהחולץ (גז"ש) נמי משמע שהיו מקבלים גרים בנבל ול"ת היכי עבדינן שליחותייהו והא עכשיו אין מומחין בא"י ומי יתן לנו רשות וי"ל דשליחות דקאמר עבדינן: **והאמר** רב אשי כל קלא דבתר נישואין כו'. ול"ת ולוקמה בתר אירוסין דחיישינן לרב אשי וי"ל דמשמע ליה מתני' אף בתר אירוסין ועוד דפסקי' לקמן (דף פט:) דאף קלא דבתר אירוסין לא חיישינן:

אמר רב אחא בר יעקב שמע מינה מהרה דמרי עלמא תמני מאה וחמשין ותרתי הוא: **מתני'** ⁶)אגט מעושה בישראל כשר ⁷)ובעובדי כוכבים פסול ובעובדי כוכבים ⁸)חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך ⁹)(וכשר): **גמ'** אמר ר"נ אמר שמואל גט המעושה בישראל כדין כשר ¹⁰)שלא כדין פסול ופוסל ¹¹)ובעובדי כוכבים כדין פסול ופוסל שלא כדין אפי' ריח הגט אין בו מה נפשך אי עובדי כוכבי' בני עשויי נינהו איתכשורי נמי ליתכשר אי לאו בני עשויי נינהו מיפסל לא ליפסל ¹²)אמר רב משרשיא דבר תורה גט מעושה בעובדי כוכבי' כשר ומה טעם אמרו פסול שלא תהא כל אחת ואחת הולכת ותולה עצמה בעובד כוכבי' ומפקעת עצמה מיד בעלה אי הכי שלא כדין אפי' ריח הגט אין בו ונהוי (¹³) שלא כדין כישראל ומפסיל נמי לפסול אלא הא דרב משרשיא ¹⁴)בדותא היא וטעמא מאי כדין בכדין דישראל מיחלף שלא כדין בכדין ישראל לא מיחלף: אביי אשכחיה לרב יוסף דיתיב וקא מעשה אגיטי א"ל והא אנן הדיוטות אנן ותניא ¹⁵)היה ר"ט אומר ¹⁶)כל מקום שאתה מוצא אגוריאות של עובדי כוכבים אע"פ שדיניהם כדיני ישראל אי אתה רשאי להיזקק להם שנאמר ¹⁷)ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים דבר אחר לפניהם ולא לפני הדיוטות א"ל ¹⁸)אנן שליחותייהו קא עבדינן מידי דהוה אהודאות והלוואות ¹⁹)אי הכי גזילות וחבלות נמי ²⁰)כי עבדינן שליחותייהו במילתא דשכיחא דלא שכיחא לא עבדינן שליחותייהו: **מתני'** ²¹)יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מגורשת הרי זו מגורשת ²²)ובלבד שלא יהא שם אמתלא איזו היא אמתלא גירש איש פלוני את אשתו על תנאי זרק לה קידושיה ספק קרוב לה ספק קרוב לו זו היא אמתלא: **גמ'** ואסרינן לה אגברא והא ²³)אמר רב אשי כל קלא דבתר נישואין לא חיישינן ליה ²⁴)ה"ק יצא שמה בעיר מקודשת הרי זו מקודשת מקודשת ומגורשת הרי

ש"מ מהרה דמרי עלמא. כתנין ונושנתם דהא כתיב כי אחד תאבדון מהר: **מתני' מעושה.** בחזקה: **גמ' דין.** כגון הך דאמרינן בהו יוציא ויתן כתובה או שהיתה אסורה לו: **פסול.** להתירה לינשא: **ופוסל.** מן הכהונה משום ריח הגט: **מה נפשך.** דאמרת בעובדי כוכבים בדין פסול ופוסל: **אי עובדי כוכבים בני עשויי.** דדין תורה ניהו לכוף את ישראל בדין: **פולה עלמה בעובד כוכבים.** שוכרת עובד כוכבים אם לכוף בעלה לגרשה ובאה עליו בעקיפין: **מיפסל נמי ליפסל.** כשלא כדין דישראל הוחיל ומדאוריתא בני עשויי ניהו דישראל ואם בני ישראל אמרת שלא כדין אמרת שלא כדין פסול ופוסל: **בדותא היא.** דודאי לאו בני עשויי ניהו: **כדין.** דעובדי כוכבים עובדי כוכבים שעשוהו להוציא ובדין תורה אע"ג דלאו גיטא הוא גזור ביה רבנן לפסול בכהונה משום דמיחלף בכדין דישראל ואתי למימר ישראל נמי שעשוהו כדין לא פסיל וההוא גיטא מעליא הוא: **שלא כדין.** דעובדי כוכבים בכדין דישראל לא מיחלף ואי אתי מיחלף בשלא כדין דישראל ואתי למימר שלא כדין דישראל נמי לא פסיל ואמרן לעיל דפסיל היא גופה גזירה היא אטו כדין וגזירה לגזירה לא גזרינן: **וקא מעשה אגיטי.** כופה אים להוציא את אשתו בדין: **הדיוטות אנן.** שאין מומחין אלא סמוכין דמיקרו אלהים דיינין ואין סמיכה בא"ל כדאמרי' בפ"ק דסנהדרי (דף יד.): **אוריאות.** אסיפות כמו אוגר בקיץ (משלי י): **לפניהם.** קאי אשמעיס זקנים שעלו עמו להר קודם מתן תורה כדכתיב (שמות כד) ואל משה אמר עלה וגו' ואע"פ שנכתבה פרשה זו לאחר מ"ת קודם מתן תורה נאמרה ונכתבה המזבח והעלו העולה והשלמים ובאותו דם נכנסו לברית: **שליחותייהו.** דבני מ"י: **קעבדינן.** הם נתנו לנו רשות: **מידי דהוה.** אדיני ממונות דהלוואות דעבדינן שליחותייהו כדאמרי' בסנהד' (דף כ:): **אי הכי גזלות וחבלות נמי.** לעביד שליחותייהו ואנן אמרינן בשמעתא קמייתא דסנהד' דבענין ג' מומחין: **מילתא דשכיחא.** הלוואה וכן גט: **מתני' יצא שמה בעיר מקודשת.** פטורה שיצא עליה קול פלונית מתקדשת היום לפלוני ויש דברים נראין כדמפרשי אמורא' בגמ': **הרי זו מקודשת.** ולא תיגשא לאחר בלא גט: **מגורשת הרי זו מגורשת.** קא סלקא דעתין דהכי קאמר אשת כהן שיצא עליה קול פלונית בתגרתא היום הרי זו מגורשת ואסורה ליגשא עוד מחמתו דאילו מגורשת להקל וליגשא לשוק ליכא לפרושי דמשום יציאת קול נשרי אשת איש לעצמה והיינו דפרכינן לה בגמרא ואסרי' לה אגברא על בעלה כהן: **וכלבד שלא יהא שם אמתלא.** שלא יהא עם הקול של קידושין או של גירושין משל וטעם שהוא שוכר את כח הקול: **גירש פלוני את אשתו על תנאי.** זהו שוכר של גירושין שאם לא נתקיים התנאי: **ורק לה קידושיה כו'.** זהו אמתלא של קידושין והוא הדין נמי איפכא: **גמ' ואסרינן לה אגברא.** בתמיהה ואמגורשת קאי אשת כהן שיצא קול שגירשה בעלה קתני מתני' חייסינן לקלא ואסרי' עלי': **והאמר רב אשי כל קלא.** שיצא על האשה משמיאת ולא יצא עליה קול קודם נישואין: **לא חיישינן ליה.** כגון אם נשאת לכהן ויצא עליה קול שהיתה זונה או גרושה לא מפקינן לה מיניה אלא בעדות ברורה וזו נשואה ועומדת היא: **ה"ק כו'.** הא קול דמגורשת אריש קאי אשה פטורה שיצא עליה קול מקודשת חייסינן לה ואסורה ליגשא אלא לאותו איש חזר ויצא עליה קול מגורשת שגירשה אותו פלוני שיצא לה קול קידושין ממנו: הרי אכלה

עין משפט נר מצוה

עה א מיי' פ"ב מהלכות גירושין הל' כ סמג עשין נ טוש"ע אה"ע סי' קלד סעיף ה:

עו ב מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

עז ג מיי' שם טוש"ע שם סעיף ע:

עח ד מיי' שם טוש"ע שם סע' ז:

עט ה מיי' שם טוש"ע שם סעיף ח:

פ ו מיי' פכ"ו מהלכות סנהדרין הל' ז סמג עשין קז טוש"ע מ"מ סי' כו סע' ח:

פא ז מיי' שם פ"ה הל' ח טוש"ע מ"מ סי' ח סעיף ח ו וטוש"ע אה"ע סי' קלד סעי' ה:

פב ח מיי' שם הל' ט טוש"ע מ"מ סי' ח סעי' ח:

פג ט מיי' פ"ט מהל' אישות הל' כב ופ"י מהל' גירושין הל' כ ופי"ז מהל' איסורי ביאה הל' כ סמג עשין מח וסי' נ טוש"ע אה"ע סי' ו סע' ה וסי' מו סעי' ז:

י ומיי' פ"ט מהל' אישות הכ"ג):

פד כ מיי' פ"י מהלכות גירושין הל' כ ופי"ז מהל' איסורי ביאה הל' כ סמג שם טוש"ע אה"ע סי' ו סעיף ה וסי' מו סעיף ז:

תורה אור השלם

1. וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תָּשִׂים לִפְנֵיהֶם:

שמות כא א

תוספות רי"ד

מתני' גט מעושה בישראל כשר ובעובדי כוכבים פסול והעובדי כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומרים לך. פי' גט מעושה שכופין אותו בחזקה כגון אלו שכופין אותו להוציא או שהיתה אסורה לו בישראל כשר והוא דאמר רוצה אני כדתנן בערכין בפ' האומר משקלי עלי חייבי עולות ושלמים ממשכנין אותו אע"פ שאינו מתכפר לו עד שיתרצה שנאמר לרצונו כופין אותו עד שיאמר רוצה אני. ואם מסר מודעא אההוא אונסא דקא עבדי ליה צריך לבטולה לההוא מודעא דגרסינן בההוא פרקא אמר רב ששת האי מאן דמסר מודעא אגיטא מודעיה מודעא. פשיטא לא צריכה דעשה וארצי מהו דתימא בטולי בטליה קמ"ל דא"כ ליחני עד שיתן מאי עד שיאמר עד דמבטיל ליה למודעיה וכן נמי בזביני אע"ג דאמר רב הונא תליוה וזבן זביניה זביני אי מסר מודעא עלייהו לא הוו זביניה זביני עד דמבטיל ליה למודעא דהכי אמרינן בפ' חזקת הבתים טובי תלה לפפי אדיגרא וזבן ליה אדעא חחם רבה בר בר חנה אמודעא דאשקלתא ואמר רב הונא אי לאו מודעא מאן דחתם אאשקלתא שפיר חתם רב הונא לטעמיה דאמר רב הונא תליוה וזבן זביניה זביני. ואע"ג דאמר רבה לעיל בההוא פירקא לא כתבי' מודעא אזביני דרב הונא לית ליה דרבה וסבירא ליה דוקא היכא דלא מסר מודעא אההוא אונסא הוא דהוו זביני אבל היכא דמסר עליהו מודעא לא הוו זביני. וכ"כ שם רבינו שמואל ז"ל וקי"ל כרב הונא דלית ליה דרבה דאמר לא כתבי' מודעא אזביני. ובעובדי כוכבים פסול משום דכתיב לפניהם ולא לפני העובדי כוכבים. אבל עובדי כוכבים חובטין אותו ואומרים לו עשה מה שישראל אומר לך שאע"פ שהן מעשין כיון שעל פי ישראל עושין כשר. א"ר נחמן אמר שמואל גט מעושה בישראל כדין כשר שלא כדין פסול פי' אע"פ שאמר רוצה אני כיון דשלא כדין עישו אותו ואין כאן מצוה לשמוע דברי חכמים לא גמר ויהיב בכל לב ופוסל בתרומה משום ריח הגט. ובעובדי כוכבים כדין לא גמר ויהיב בכל לב דהא אין מצוה לשמוע דבריהם ובזביני דאמרינן תליוה וזבן זביניה זביני משום דאגב המעות גמר ומקנה. וכן באשה נמי שנתקדשה באונס שכפוה עד דאמרה רוצה אני אמרי' התם הוא דהוו קדושי משום דאגב מתן מעות גמרה וקדישה נפשה. אבל היכא דליכא מתן מעות כגון תליוה ויהיב מתנה אין מתנתו מתנה דהא גבי סיקריקון דליכא מתן מעות אמר שמואל אף בשטר לא קנה והיכא דיהיב זוזי אמרינן התם דמודה

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת.

תוספות רי"ד (המשך)

פסול ופוסל שלא כדין אפי' ריח הגט אין בו ומתמהינן מה נפשך אי עובדי כוכבים בני עשויי נינהו איתכשורי נמי לתכשר אי לאו בני עשויי נינהו ליפסול נמי לא ליפסול. ואמר רב משרשיא דבר תורה בעובדי כוכבים נמי כשר ומה טעם אמרו פסול שלא תהא כל א' וא' הולכת ותולה עצמה ביד עובד כוכבים ומפקעת עצמה מיד בעלה. פי' סבר רב משרשיא דבר תורה אפילו בעובדי כוכבים נמי כשר וטעמא דמילתא כדאמרינן בפ' חזקת הבתים דאמר אגב אונסיה גמר ומקנה: ואקשינן ליה אי הכי שלא כדין נמי אמאי אפילו ריח הגט אין בו ליהוי מיהת כשלא כדין כישראל פי' כיון דאמרינן אגב אונסיה גמר ומקנה אישתכח דגיטא מעליא הוי ונהי דחכמים אמרו דליהוי פסול שלא תינשא בו אבל היאך יוכלו להכשירה לכהונה. ואסיקנא אלא הא דרב משרשיא ברותא היא וטעמא מאי כדין דעובדי כוכבים בכדין דישראל אתי לאיחלופי שלא כדין דעובדי כוכבים בכדין דישראל לא אתי לאיחלופי פי' הא דרב משרשיא דאמר דבר תורה אפילו דבעובדי כוכבים כשר ברותא היא אלא מדין תורה הוא פסול וטעמא דמילתא כדאמרינן בפרק חזקת הבתים דהיכא אמרינן גמר ומקנה דוקא בחייבי עולות ושלמים דניחא ליה דתיהוי ליה כפרה וגבי גט נמי דמצוה לשמוע דברי חכמים והלכך גמר ויהיב בכל לב אבל היכא דעובדי כוכבים אנסו ליה אע"ג דאמר רוצה אני לא גמר ויהיב בכל לב אבל היכא דעובדי כוכבים אומרים לו עשה מה שישראל אומרי' לך מצוה לשמוע דברי חכמים הוא. ומשום הכי בישראל שלא כדין פסול דכיון דשלא כדין הוא אע"ג דאמר רוצה אני

הגהות הב"ח

(א) גמ' ונהוי כשלא כדין בישראל: (ב) תוס' ד"ה לפניהם וכו' דלענין עישוי נ"ב עיין מהרלדין דף ב ע"ב תוס' ד"ה ליעבי דמלפניהם ממעט ליה מילי דעשוי משום דלדהרלדין בפ"ק דסנהדרין מאתר מעשים אלו כלי הדיינין דמיין בהן שימה ועיין תוס' בפ"ק דב"ק ד' עו:

תוספות רש"ש

(א) [נ"ג מת.], ב) [ב"ק מ"ו, ג) [נ"ג מת.], ד) [עי' מ"ש על הגליון פסחים יח.], ה) [בשאלתות פ' בלשמיה איתא היה ר"מ אומר], ו) ב"ק פד:, ז) לעיל פא. לקמן פח: יבמות נב., ח) בירושלמי איתא שעשה כמעשה עובד כוכבים כו' שעשו כמעשה ישראל, ט) [וע' היטב תוס' נ"ב מת. ד"ה גט מעושה], י) [וע"ע תוס' סנהדרין נ: ד"ה ליעבי וכו'], כ) [וע"ע תוס' ב"ק עז. ד"ה אשר ותוס' שבועות כט: ד"ה שבועות ותוס' יבמות מה: ד"ה מי לא ותוס' נדה נ. ד"ה כל הכשר], ל) [וע"ע תוס' ב"ק פד: ד"ה ח"נ],

אבלה בשוק גירגרה בשוק. אומר רבינו יצחק דאיירי בקבלת דקודם מיסוקין שיצא עליה קול זה ומדברות עליה לעז קודם שנשאת לכהן מ"ל ר' יוחנן בן ז'ברוקה מ"כ לא הנחת בת לאברהם יושבת תחת בעלה כהן שהרי הוא אינו יודע במה שדברו עליה קודם ומה יש לו לעשות: **בעולה אין** חוששין לה. פי' בקונטר' משום בעולה לכ"ג ולעיל נמי פי' יצא לה שם מזנה בעיר כגון שנבעלה לעובד כוכבים או לעבד דפוסלין בביאה וה"נ הוה מלי לפרש חייבי כריתות ורבינו יצחק אומר דסתם בעילה דזנות שאין ידוע ממי פסולה להכוהנה והרי היא נחזקת בעולה לנתין ולממזר עד שתביא ראיה לדבריה כדאמרינן בפ"ק דכתובות (דף יד.) דאין אשה בודקת ומוזנה ואפילו לר"ג דאמר נאמנת היינו היכא דאמרה לאשר נבעלתי אבל היכא דאמרה לא נבעלתי או איכא יודעת ממי אפי' רבן גמליאל מודה: **ארוסה** אין חוששין לה. לא מיבעיא נשואה דאם אמת היה הדבר היה מתפרסם אבל אפילו ארוסה דאין מתפרסם כל כך אין חוששין: **עד** שמגיעין לדבר הברור. מסתמא לא פליג רבי אבא אעולא דלעיל ואבריתא דלוי וכן משמע מדלא קאמר ורבי אבא אמר אבל לעיל דאיכא רגלים לדבר לא בעינן שיגיע לדבר ברור אבל הכא דליכא רגלים לדבר בעינן שיגיע לדבר ברור וקול דלעיל לא שייך אבל בקדושין והך דהכא שייך בגירושין כמו בקדושין:

מבטלינן קלא או לא מבטלינן. נראה כפירוש שני שבקונטרס כגון שחזרו פלוני ופלוני ממדינת הים ואמרו לא היו דברים מעולם וכן אמרי' נקמן לילמא לכי מגלית דקדושין קמאי לאו קדושין מבטלין קלא ופירוש ראשון אין נראה ומייתי ראיה מדאמר רב חסדא עד שישמעו מפי הכשרים ש"מ מבטלין קלא כיון שאין חוששין במהרה לקול: **עד** שישמעו **מפי הכשרים** בו'. אע"ג דאמר לעיל ונשים אומרות פלונית נתקדשה שמא משום דהתם איכא רגלים לדבר ואית ספרים דגרסי ובני אדם נכנסים ויוצאין גרסינן ונשים: **כיון** דבעידנא דהוה קלא לא הוה אמתלא. ליתא משמע דסבר רב' יוחנן ופליג אדרבה בר רב הונא דאמר לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוי' ובודקין והולכין עד שמגיעין לדבר הברור דבר הברור עדות מעליית' הוא אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו להם למדינת הים א"ל אביי לרב יוסף מבטלינן קלא או לא מבטלינן א"ל מדאמר רב חסדא עד שישמעו מפי הכשרים ש"מ מבטלינן קלא א"ל מדאמר רב ששת אפי' מפי נשים הוי קול ° ש"מ לא מבטלינן קלא א"ל אתרוותא נינהו בסורא מבטלי קלא [8]בנהרדעא לא מבטלי קלא ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה [9]לבר בי רב אתייה רב חמא לאבוה אמר ליה אימא לי היכי הוה עובדא אמר ליה על תנאי קדיש אדעתא דלא אזיל לבי חוזאי ואזל א"ל כיון דבעידנא דהואי קלא לא הואי אמתלא לאו כל כמינך דמחזקת אמתלא ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה [10]באציפא דתוחלא בעינא דבי שיפי שלחה רב אידי בר אבין לקמיה דאביי כי האי גוונא מאי אמר ליה אפי' למאן דאמר לא מבטלינן קלא [5]בהא מבטלינן קלא מימר אמרי עיינו בהו רבנן בקידושיה ולא הוה בהו שוה פרוטה: ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה לחד

הרי זו מגורשת מאי טעמא קול ושוברו עמו [6]אמר רבא יצא לה שם מזנה בעיר [7]אין חוששין לה מ"ט פריצותא בעלמא הוא דחזו לה כתנאי אכלה בשוק גירגרה בשוק הניקה בשוק בכולן ר"מ אומר תצא ר"ע אומר משישאו ויתנו בה [3]מוזרות בלבנה אמר לו רבי יוחנן בן נורי א"כ [4]לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה והתורה אמרה [1]כי מצא בה ערות דבר ולהלן הוא אומר [2]על פי שנים עדים או על פי שלשה עדים יקום דבר [3]מה להלן דבר ברור אף כאן דבר ברור: ת"ר [5]בעולה אין חוששין לה [6] נשואה אין חוששין לה ארוסה אין חוששין לה [7]שלא לפלוני אין חוששין לה בעיר אחרת אין חוששין לה ממזרת אין חוששין לה [8]שפחה אין חוששין לה [9]הקדיש פלוני נכסיו הפקיר פלוני נכסיו אין חוששין להן אמר עולא לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיהו נרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסין ויוצאין ואומרים פלונית מתקדשת היום מתקדשת [10]ודלמא לא אקדשה [11]אימא פלונית נתקדשה היום וכן תני לוי לא שישמעו קול הברה אלא כדי שיהו נרות דולקות ומטות מוצעות ונשים טוות לאור הנר ושמחות לה ואומרות פלונית מתקדשת היום מתקדשת ודלמא לא אקדשה א"ר פפא אימא פלונית נתקדשה היום אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיהו נרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסין ויוצאין אמרו דבר זה הוא קול לא אמרו דבר זהו אמתלא לא אמרו והא לא אמרו ולא כלום לאפוקי מדרבה בר רב הונא דאמר אמתלא שאמרו אפי' מכאן ועד י' ימים [12]קמ"ל לא אמרו הוא דהויא אמתלא הא אמרו לא הויא אמתלא א"ר אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוי' ובודקין והולכין עד שמגיעין לדבר הברור דבר הברור עדות מעליית' הוא אלא כי אתא רב שמואל בר יהודה א"ר אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה [13]אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני והלכו

מאי טעמא קול ושוברו עמו. מסתפינא לכתוב מ"ל ר' יוחנן בן ז'ברוקה מ"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה כהן שהרי הוא אינו יודע במה שדברו עליה קודם ומה יש לו לעשות: **בעולה אין חוששין לה.** פי' בקונטר' משום בעולה לכ"ג ולעיל נמי פי' יצא לה שם מזנה בעיר כגון שנבעלה לעובד כוכבים או לעבד דפוסלין בביאה וה"נ הוה מלי לפרש חייבי כריתות ורבינו יצחק אומר דסתם בעילה דזנות שאין ידוע ממי פסולה להכוהנה והרי היא נחזקת בעולה לנתין ולממזר עד שתביא ראיה לדבריה כדאמרינן בפ"ק דכתובות (דף יד.) דאין אשה בודקת ומוזנה ואפילו לר"ג דאמר נאמנת היינו היכא דאמרה לאשר נבעלתי אבל היכא דאמרה לא נבעלתי או איכא יודעת ממי אפי' רבן גמליאל מודה: **ארוסה אין חוששין לה.** לא מיבעיא נשואה דאם אמת היה הדבר היה מתפרסם אבל אפילו ארוסה דאין מתפרסם כל כך אין חוששין: **עד** שמגיעין לדבר הברור. מסתמא לא פליג רבי אבא אעולא דלעיל ואבריתא דלוי וכן משמע מדלא קאמר ורבי אבא אמר אבל לעיל דאיכא רגלים לדבר לא בעינן שיגיע לדבר ברור אבל הכא דליכא רגלים לדבר בעינן שיגיע לדבר ברור וקול דלעיל לא שייך אבל בקדושין והך דהכא שייך בגירושין כמו בקדושין: **מבטלינן** קלא **או לא מבטלינן.** נראה כפירוש שני שבקונטרס כגון שחזרו פלוני ופלוני ממדינת הים ואמרו לא היו דברים מעולם וכן אמרי' נקמן לילמא לכי מגלית דקדושין קמאי לאו קדושין מבטלין קלא ופירוש ראשון אין נראה ומייתי ראיה מדאמר רב חסדא עד שישמעו מפי הכשרים ש"מ מבטלין קלא כיון שאין חוששין במהרה לקול: **עד** שישמעו **מפי הכשרים** בו'. אע"ג דאמר לעיל ונשים אומרות פלונית נתקדשה שמא משום דהתם איכא רגלים לדבר ואית ספרים דגרסי ובני אדם נכנסים ויוצאין גרסינן ונשים: **כיון** דבעידנא דהוה קלא לא הוה אמתלא. ליתא משמע דסבר רב' יוחנן ופליג אדרבה בר רב הונא דאמר לא ששמעו קול הברה אלא כדי שיאמרו פלוני מהיכן שמע מפלוני ועד עשרה ימים: והלכתא

מבטלינן קלא או לא מבטלינן. אמר רב חסדא עד שישמעו מפי הכשרים ש"מ מבטלינן קלא אע"ל אדרבה מדאמר רב ששת אפי' מפי נשים הוי קול ° ש"מ לא מבטלינן קלא אע"ל אתרוותא נינהו בסורא מבטלי קלא [8]בנהרדעא לא מבטלי קלא ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה [9]לבר בי רב אתייה רב חמא לאבוה אמר ליה אימא לי היכי הוה עובדא אמר ליה על תנאי קדיש אדעתא דלא אזיל לבי חוזאי ואזל א"ל כיון דבעידנא דהואי קלא לא הואי אמתלא לאו כל כמינך דמחזקת אמתלא ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה [10]באציפא דתוחלא בעינא דבי שיפי שלחה רב אידי בר אבין לקמיה דאביי כי האי גוונא מאי אמר ליה אפי' למאן דאמר לא מבטלינן קלא [5]בהא מבטלינן קלא מימר אמרי עיינו בהו רבנן בקידושיה ולא הוה בהו שוה פרוטה דקמיה לא מצינו קלא אינו אלא מפני החשד והכא ליכא חשד: לחד

מבטלינן קלא. אמר רב חסדא עד שישמעו מפי הכשרים ש"מ מבטלינן קלא אע"ל אדרבה מדאמר רב ששת אפי' מפי נשים הוי קול ° ש"מ לא מבטלינן קלא אע"ל אתרוותא נינהו בסורא מבטלי קלא [8]בנהרדעא לא מבטלי קלא ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה [9]לבר בי רב אתייה רב חמא לאבוה אמר ליה אימא לי היכי הוה עובדא אמר ליה על תנאי קדיש אדעתא דלא אזיל לבי חוזאי ואזל א"ל כיון דבעידנא דהואי קלא לא הואי אמתלא לאו כל כמינך דמחזקת אמתלא ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה [10]באציפא דתוחלא בעינא דבי שיפי שלחה רב אידי בר אבין לקמיה דאביי כי האי גוונא מאי אמר ליה אפי' למאן דאמר לא מבטלינן קלא [5]בהא מבטלינן קלא מימר אמרי עיינו בהו רבנן בקידושיה ולא הוה בהו שוה פרוטה: ההיא דנפק עלה קלא דאיקדשה לחד

הגרעין שאינו נפרך ממנה יפה מפני שאינה מבושלת והוא אוכל קרי ליפא כדאמרי' בגמ' כדעילין תנא [7]קשייתא בציפא בדוחקא ורמי למאכל בהמה: **בעינא דבי שיפי.** על המעיין של אותו מקום: **מימר אמרי.** כשמינסב לאחר לא יאמרו לו אשת איש שנישת דמימר אמרי עיינו רבנן בההוא אליפא ולא הוה ביה שוה פרוטה דקמיה לא מצינו קלא אינו אלא מפני החשד והכא ליכא חשד: לחד

קול ושוברו עמו. פי' אחר שאמרו נתקדשה לפלו' חזרו ואמרו כי גירשה אותו פלוני ומוציל זה הקול לשבר הקול הראשון. ולפי חירוף זה לא גרסינן במתניתין גירש איש פלוני את אשתו על תנאי אלא קידש. וכ"ל דבעין רבותא תירץ כך דפשט מתניתין משמע דהיא מגורשת ואסורה לינשא לכהן שני אם נתאלמנה כדפרישית מלתיה דשמואל לעיל בפ' הזורק: אמר עולא לא ששמעו קול הברה בעיר אלא שיראו נרות דולקות ומטות מוצעות ובני אדם נכנסין ויוצאין ואומרים פלונית נתקדשה היום וכן תני לוי לא ששמעו קול הברה בעיר אלא שיראו נרות וכו'. אמר ר' אבא אמר רב הונא אמר רב לא ששמעו קול הברה אלא כדי שישמעו פלוני מהיכן שמע מפלוני ופלוני מפלוני ובודקין והולכין עד שמגיעים לדבר הברור.

מסורת הש"ס

1) כתובות לו:, ב) [כתוס' קוטה כ:. ד"ה דומה תרלה פירוס על מלה זו], ג) [כתובות עב:], ד) [לקמן ל. ע"ש], ה) לעיל פא., ו) פי' לאחר מנני היסיבה, ז) [פי' כלי מלא שלגים פי' אחר גרגיעה של ממרה. ערוך], ח) פי' גרגיני ממרה, ט) [נ"ל טורי], י) נ"ל ועוד קול,

תורה אור השלם

1. כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה וּבְעָלָהּ וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מָצָא בָהּ עֶרְוַת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֻת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְּחָהּ מִבֵּיתוֹ:

דברים כד א

2. לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד בְּאִישׁ לְכֹל עָוֹן וּלְכֹל חֲטָאת בְּכָל חֵטְא אֲשֶׁר יֶחֱטָא עַל פִּי שְׁנֵי עֵדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֵדִים יָקוּם דָּבָר: דברים יט טו

גליון הש"ס

גמ' ש"מ לא מבטלינן קלא. ע' תוס' ב"ב ד' לב ע"א ד"ה ואמאי:

הגהות הב"ח

(א) גמ' מ"ר בעולה אין חוששין לה חלוצה אין חוששין לה נשואה נ"מ כך הוא בס"א וכן גירס הרי"ף והכל"ס:

מוסף רש"י

הובא בסוף המסכת

תוספות רי"ד

שמואל דקנה הילכך אין הכפייה מועלת אלא היכא דאיכא מתן מעות או מצוה אבל היכא דליכא לא מתן מעות ולא מצוה כגון מחנה או כפיית העובדי כוכבים בדין או כפיית ישראל שלא כדין אינה מועלת דאע"ג דאמר רוצה אני לא גמר בכל לב. וג"ל שהמורדת על בעלה אע"פ שאינו מן הדין לכופו להוציא כדתנן האשה יוצאה לרצונה ושלא לרצונה והאיש אינו מוציא אלא לרצונו כיון שתקנו ראשי הישיבות ז"ל לכופו ליתן גט מצוה לשמוע דברי חכמים הוא. ואי ק' היכי מסקינן הכא דרב משרשיא ברותא היא והא בחזקת הבתים כי מקשי' מגט מעושה בעובד כוכבי' פסול אמרי' הא איתמר עלה אמר רב משרשיא דבר תורה אפילו בעובדי כוכבים כשר וקיימא הכי. תשובה התם הוה סבר' למימר דטעמא דמילתא דתליוה וזבין משום דאגב אונסיה גמר ומקנה והלכך אפי' בעובדי כוכבים כשר ואפי' שלא כדין אבל הדר דמסקי' התם דטעמא דתליוה וזבין משום מתן מעות הוא אין אנו צריכים לתרוצו של רב משרשיא דטעמא דבעובדי כוכבים דפסול משום דליכא לא מצוה ולא מתן מעות. ורב ודאי דאמר גבי סיקריקון דבשטר קנה ס"ל טעמא דאגב אונסיה גמר ומקנה וטעמא דפסול כדרב משרשיא וס"ל דאפילו שלא כדין פוסל בכהונה וס"ל דבישראל אפילו שלא כדין כשר דסתם תנן במתניתין גט מעושה בישראל כשר בין כדין בין שלא כדין כיון דאמר רוצה אני ופליג אדר' נחמן אמר שמואל דמפליג בין כדין בין שלא כדין. וכיון דלענין דינא איפליגו רב ושמואל גבי סקריקון וכבר קי"ל הלכתא כשמואל בדיני דאמר אף בשטר לא קנה אלמא לא אמרינן אגב אונסיה גמר ומקני. ותו דבפ' חזקת הבתים אידחיא מילתא דרב ואיתוקמא מילתיה דשמואל דגרסינן התם אמר רב נחמן אמר לי הונא כולן שהביאו ראיה ראייתן ראיה ומעמידין שדה בידן גולן שהביא ראיה אין ראיתו ראייה ראין מעמידין שדה בידו מאי קמ"ל תנינא לקח מן הסקריקון וחזור ולקח מב"ה מקחו בטל לאפוקי מרב

עין משפט נר מצוה

פח א מיי' פי"ז מהל' איסורי ביאה הלכה כא טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' נח:

פו ב מיי' שם:

פז ג טוש"ע אה"ע סי' מו סעי' ו בהג"ה:

פח ד מיי' שם:

פט ה מיי' פ"ז מהל' ערכין הל' כ:

צ ו ז מיי' פ"ט מהל' אישות הל' כב סמג עשין מח טוש"ע אה"ע סימן מו סעיף ו:

צא ח מיי' שם הל' כג כד טוש"ע שם סעיף ד וסי' ו סעיף ה:

צב ט מיי' שם הל' כב טוש"ע שם סימן מו סעיף ב:

צג י כ (מיי' שם הלכה כה) טוש"ע שם סעי' ד בהג"ה וסי' ו סעיף ה ועי' במיי':

תוספות רי"ד (המשך)

דאמר לא שאנו אלא דא"ל לך חזק וקני אבל בשטר קנה קמ"ל כדשמואל דאמר שמואל אף בשטר לא קנה. אביי אשכחיה לרב יוסף דיתיב וקמעשי אגיטי א"ל והא אנן הדיוטות אנן ותניא היה ר' טרפון אומר כל מקום שאתה מוצא איגרותאות וכו': ד"א לפניהם ולא לפני הדיוטות. א"ל אנן שליחותייהו קא עבדי' מידי דהוה אהודאות והלואות אי הכי אפילו גזילות וחבלות נמי לא גרסינן גזילות דגזילות הכי נמי דעבדי שליחותייהו ודנין אותן בבבל ובכל בתי דינין אלא קנסות וחבלות גרסי'. כי עבדי' שליחותייהו במילתא דשכיחא במילתא דלא שכיחא לא עבדי' שליחותייהו: **מתני'** יצא שמה בעיר מקודשת הרי היא מקודשת. מגורשת הרי זו מגורשת. ובלבד שלא תהא שם אמתלא איזוהי אמתלא גירש איש פלוני את אשתו על תנאי שלה גט. מגורשת הרי זו מגורשת קס"ד דהכי קאמר אשת כהן שיצא עליה קול פלונית נתגרשה היום הרי זו מגורשת ואסורה עוד לישב תחתיו דאילו מגורשת ולהנשא לשוק ליכא לפורושא דמשום יציאת קול נישואי אשת איש לעלמא. ובלבד שלא תהא שם אמתלא שלא יהא עם הקול של קידושין ושל גירושין משל זטעם שהוא שובר את הקול. גירש איש פלוני את אשתו על תנאי זהו שובר של גירושין שמא לא נתקיים התנאי. זרק לה קידושיה כו' זהו אמתלא של קידושין וה"ה נמי איפכא: ומקשה ואסרי' לה אגברא פי' ואסרי' לה אגברא פי' על מאי דתני מגורשת הרי זו מגורשת מקשה: ואסרינן לה על בעלה כהן והאמר רב אשי כל קלא דלבתר נשואין לא חיישינן לה. ומהדר ה"ק מקודשת הרי זו מקודשת מקודשת ומגורשת הרי זו מגורשת: